

KS. WIESŁAW ŚMIGIEL

ZRZESZENIA RODZIN KATOLICKICH W POLSCE

Rodzina jest podstawową komórką życia społecznego. Współcześnie jest ona narażona na poważne niebezpieczeństwa. Dotyczą one głównie tendencji do osłabienia trwałego charakteru małżeństwa i zastępowania go związkami nieformalnymi. Znaczne zagrożenie stanowią próby uznania za rodzinę związków między osobami tej samej płci, brak poszanowania prawa do życia oraz propagowanie liberalnych systemów wychowawczych¹. W takiej sytuacji Kościół szczególną opieką otacza rodziny, rozwijając duszpasterstwo rodzin. Jedną z form pomocy rodzinie jest tworzenie i opieka na zrzeszeniach rodzin.

Różne formy zrzeszeń religijnych były obecne w Kościele od dawna. Najbardziej rozpowszechnionymi były bractwa, zakony i stowarzyszenia². Prawdziwy rozkwit w tej dziedzinie nastąpił jednak po Soborze Watykańskim II, kiedy to zaczęły powstawać i rozwijać się zróżnicowane formy zrzeszeń, takie jak stowarzyszenia, grupy, wspólnoty i ruchy (ChL 29). To ożywienie w dziedzinie zrzeszeń religijnych, które jest darem Ducha Świętego dla całego Kościoła, nazywa się „wiosną Kościoła”³ lub „nową epoką zrzeszeń katolików świeckich” (ChL 29).

Ks. dr WIESŁAW ŚMIGIEL – adiunkt Katedry Teologii Pastoralnej Ogólnej w Instytucie Teologii Pastoralnej i Katechetyki KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-950 Lublin; e-mail: smigiel@kul.lublin.pl

¹ *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie* nr 2. W: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*. Poznań: Pallottinum 2001 s. 30.

² Bractwa kościelne, inaczej zwane konfraterniami, były tak silne, że choć już niektóre nie istnieją, to pozostały po nich odpusty brackie, które czasem mają większe znaczenie dla wiernych niż odpusty parafialne związane z wezwaniem kościoła. Zob. K. K u Ź m a k. *Bractwo kościelne*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 2. Lublin: TN KUL 1995 kol. 1013-1020.

³ A. S c h u l z. *Wiosna Kościoła w Polsce*. W: *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele*. Red. A. Petrowa-Wasilewicz. Warszawa: KAI 2000 s. 9.

W ten nowy dynamizm wpisują się także zrzeszenia rodzin, które dążą do odnowy i umocnienia małżeństwa i rodziny⁴. Do tworzenia takich zrzeszeń zachęcał papież Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* (FC), uznając troskę o nie za ważne zadanie duszpasterstwa rodzin (FC 72). Papież zaznaczył ponadto, że w każdym zrzeszeniu rodzin powinien być podkreślony aspekt życia zgodnego z Ewangelią, solidarności międzyludzkiej, kształtowania sumienia oraz realizacji miłości w życiu rodzinnym i społecznym.

W literaturze telogicznopastoralnej problematyka zrzeszeń rodzin jest poruszana przy okazji opracowywania zadań duszpasterstwa rodzinnie lub w publikacjach dotyczących zrzeszeń eklezjalnych w ogólności⁵. Jest też sporo opracowań na temat konkretnych zrzeszeń rodzin⁶. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie racji powstawania, specyfiki oraz obecnego stanu zrzeszeń rodzin katolickich w Polsce.

1. PRZYCZYNY POWSTAWANIA ZRZESZEŃ RODZIN KATOLICKICH

Ludzie zrzeszają się z różnych przyczyn. Wśród najważniejszych racji społecznych można wymienić potrzebę afiliacji i przynależności społecznej,

⁴ W literaturze zrzeszenia rodzin określa się różnymi terminami: ruchy, stowarzyszenia, grupy, wspólnoty i organizacje. Zdaniem B. Mierzwińskiego najlepszym określeniem oddającym sens ich powstawania jest termin „wspólnoty rodzin”. Wydaje się jednak, że bardziej uniwersalnym określeniem jest „zrzeszenie rodzin”, choć niestety nie eksponuje ono aspektu dynamicznego (por. ChL 29). Por. B. M i e r z w i ń s k i. *Wspólnoty rodzin – znakiem czasu*. „Ateneum Kapłańskie” 87:1995 z. 2 s. 229.

⁵ Zob. R. B i e l e ń. *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce. Uwarunkowania – zadania – prognozy*. Lublin: RW KUL 2001; J. B ł a s z c z e ć. *Katolickie ruchy na rzecz rodziny*. W: Komisja Episkopatu Polski. *Program duszpasterski na rok 1993/94. Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice: Księgarnia św. Jacka 1993 s. 501-506; W. J a n k o w s k i. *Ruchy prorodzinne w Polsce*. „Studia nad Rodziną” 7:2003 nr 1 s. 111-130; M i e r z w i ń s k i. *Wspólnoty rodzin – znakiem czasu* s. 227-241. W kontekście dynamiki grupowej i ogólnej analizy zrzeszeń laikatu zagadnienie omawiają: H. K r z y s t e c z k o. *W małej grupie religijnej. Wpływ przynależności do małej grupy religijnej na poczucie uczestnictwa w życiu społecznym. Studium pastoralne*. Katowice: Księgarnia św. Jacka 2003; H. W r o ń s k a. *Katecheza a małe grupy szkolne i parafialne*. Lublin: Wydawnictwo KUL 2007.

⁶ Zob. K. H o ł a. *Błogosławiony Adolf Kolping i jego Dzieło*. Kraków: Związek Centralny Dzieła Kolpinga w Polsce 2002; S. W a w r z y k i e w i c z. *Małżeństwo drogą świętości. Duchowość małżeńska w doświadczeniu Equipes Notre-Dame*. Kraków: Dehon 2005; M. S a w i c k a. *Troska o świętość życia rodzinnego we Wspólnocie Przymierze Rodzin MAMRE*. Częstochowa: Regina Poloniae 2006; M. O s t r o w s k i. *Ruch Domowego Kościoła*. W: *Leksykon teologii pastoralnej*. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin: TN KUL 2006 s. 755-756; J. G r z y b o w s k i. *Małżeńskie drogowskazy*. Kraków: Wydawnictwo M 2009.

potrzebę szeroko rozumianego wsparcia społecznego⁷ oraz pomoc w realizacji trudnych zadań, których jednostka nie byłaby w stanie urzeczywistnić z powodu ich rozmiarów i stopnia komplikacji⁸. Zadania i cele zrzeszeń dotyczą różnych sektorów życia, także życia religijnego i rodzinnego.

Rodziny same w sobie są Kościołem domowym, ale potrzebują też szerszych grup, które służyłyby rodzinie wsparciem i pozwalały jej lepiej się rozwijać. Zrzeszenia rodzinne powstają z inicjatywy samych rodzin lub członków hierarchii. W perspektywie wiary jednak zawsze są one darem Ducha Świętego, który w ten sposób udziela rodzinom wsparcia i charyzmatu odnowy⁹.

Z teologicznego punktu widzenia głównymi racjami, które wpływają na powstawanie i rozwój zrzeszeń rodzin, jest eklezjologia *communio* i promocja laikatu¹⁰. Ojcowie Soboru Watykańskiego II dostrzegli i dowartościowali znaczenie powszechnego kapłaństwa świeckich, ich specyficzną i niezastąpioną rolę, zwłaszcza w realizacji powołania do życia w małżeństwie i rodzinie¹¹. Poza tym na współczesny rozwój zrzeszeń rodzin niewątpliwie wpłynął powrót do patrystycznej myśli o rodzinie jako Kościele domowym¹².

Wspólnotowość jest w tej chwili jedną z głównych zasad, według których próbuje się porządkować pastoralną działalność Kościoła. Dlatego zmierza się w kierunku zamiany parafii, jako instytucji, we wspólnotę małych wspólnot, gdzie ludzie wspólnie przeżywają sprawy wiary, służą sobie pomocą i tworzą silne środowiska chrześcijańskie¹³. Takie środowiska nie tylko po-

⁷ Por. K. K a n i a s t y. *Dynamika wsparcia społecznego w kontekście stresu społeczności*. W: *Psychologia społeczna w zastosowaniach. Od teorii do praktyki*. Red. K. Lachowicz-Tabaczek. Wrocław: Atla 2 2002 s. 43-82.

⁸ B. W o j c i s z k e. *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*. Warszawa: Scholar 2002 s. 376.

⁹ Por. F. G o n z a l e z F e r n a n d e z. *I movimento. Dalla Chiesa degli apostoli a oggi*. Milano: Biblioteca Universale Rizzoli 2000 s. 13-14.

¹⁰ B. Mierzwiński twierdzi, że do powstania zrzeszeń rodzin w krajach Europy Zachodniej przyczyniły się: dynamiczny rozwój Akcji Katolickiej i katolickich organizacji młodzieżowych; reakcja na niebezpieczeństwa uderzające w rodzinę; potrzeba przeżywania wiary i apostołstwa jako małżeństwo i rodzina; potrzeba nawiązania więzów przyjaźni z innymi rodzinami; rozkwit filozofii personalistycznej i początki teologii małżeństwa i rodziny. Zob. B. M i e r z w i ń s k i. *Elementy teologii małżeństwa i rodziny*. W: *Teologia małżeństwa i rodziny*. Red. K. Majdański. T. 1. Warszawa: ATK 1980 s. 244-245.

¹¹ J. K a m i ń s k i. *Zadania duszpasterstwa rodzin w świetle adhortacji apostołskiej „Familiaris consortio” i dokumentów Kościoła w Polsce. Studium z duszpasterstwa rodzin*. Lublin 2009 s. 201 (mps – Biblioteka KUL).

¹² *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie* nr 11 s. 33.

¹³ Por. W. N o w a c k i. *Ruchy kościelne w perspektywie eklezjologicznej*. W: *Dziś i jutro ruchów kościelnych*. Red. W. Nowacki, J. Czaplicki. Pelplin: Bernardinum 2005 s. 78.

magają umocnić rodzinę i wesprzeć ją w realizacji celów religijnych, ale mają ogromne znaczenie w procesie ewangelizacji świata. Środowiska rodzin chrześcijańskich przez sam fakt swojego istnienia działają jak zaczyn w cieście, dając świadectwo prawdzie o rodzinie.

Wśród wszystkich istniejących wspólnot pierwszą i najważniejszą jest sama rodzina (LdR 2). Sama w sobie stanowi ona znak Kościoła-Wspólnoty. Wewnętrzna jedność rodziny, relacje pełne ofiarnej miłości, jej nakierowanie na życie – sprawiają, że jest ona obrazem całego Kościoła. Żyjąc jednak w określonych uwarunkowaniach czasowych, historycznych i społecznych, powinna włączać się w większe wspólnoty dla swojego dobra. Większe grupy posiadają w sobie znaczny potencjał, bogactwo i siłę. Udzielają one rodzinom i poszczególnym ich członkom konkretnego wsparcia w wielu wymiarach. Przede wszystkim pomagają rodzinie przemieniać się w domowy Kościół, spełniać swoje funkcje społeczne oraz stanowią najlepsze pole do rozwoju apostołstwa¹⁴.

Powstawanie zrzeszeń rodzinnych nie może być rozumiane wyłącznie jako wyraz pewnego doświadczenia duchowego, potrzeby chwili czy działania charyzmatycznych przywódców. Te wspólnoty są ważnym składnikiem życia całej wspólnoty wierzących i stanowią jedną z form urzeczywistniania się Kościoła¹⁵.

Rodziny zrzeszają się nie tylko z racji społecznych, kulturowych czy nawet duchowych, ale również z racji eklezjologicznej, wyraźnie uznanej i podkreślonej przez Sobór Watykański II, który w apostołstwie zrzeszonym widział „znak wspólnoty i jedności Kościoła w Chrystusie” (DA 18; por. ChL 29; FC 72). Komunia kościelna zatem swój specyficzny wyraz znajduje w rodzinie, a następnie w zrzeszonych formach działalności rodzin, czyli w takich, w których w sposób świadomy i w poczuciu wzajemnej solidarności rodziny uczestniczą w życiu oraz w misji Kościoła (por. ChL 29). Ten „znak” powinien się ujawniać poprzez wspólnotę, zarówno w stosunkach rodzinnych, relacjach wewnętrznych w grupie, jak i zewnętrznych, zawsze w szerokim kontekście całej chrześcijańskiej wspólnoty.

Powstawaniu zrzeszeń rodzin towarzyszy wiele motywów i jest odpowiedzią na różne zapotrzebowania małżeństw i rodzin. Wyraża się w tym społeczna natura człowieka oraz realizuje potrzeba poszerzenia zakresu i skuteczności jego działań. Wpływ kulturowy, będąc źródłem i bodźcem, ale też

¹⁴ Bieleń. *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce* s. 279.

¹⁵ Por. S. Ryłko. *L'avvenimento del 30 maggio 1998 e le sue conseguenze ecclesiologicalhe e pastorali*. W: Pontificium Consilium pro Laici. *I movimenti ecclesiali nella sollecitudine pastorale dei vescovi*. Collana „Laici oggi”. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 2000 s. 31.

skutkiem i znakiem wszelkich innych przemian w środowisku i społeczeństwie, może zaistnieć dzięki działaniu nie tyle jednostek lub nawet rodzin, co grupy osób lub zrzeszeń rodzin. Z drugiej strony rozmaite formy zrzeszonej aktywności rodzin, właśnie w świecie pluralistycznym i zsekularyzowanym, stanowią cenną pomoc w realizacji powołania do życia w małżeństwie i rodzinie, zgodnie z wymogami Ewangelii (por. ChL 29). Stanowią wsparcie dla wątpiących oraz przeżywających kryzysy wiary, są pomocą w rozwiązywaniu problemów rodzinnych, pogłębiają jedność małżeńską, a głęboko wierzącym dają możliwość zaangażowania apostolskiego.

2. SPECYFIKA ZRZESZEŃ RODZIN

Wszelkie totalitaryzmy i różnego rodzaju ideologie uderzają przede wszystkim w rodzinę, ponieważ zdają sobie sprawę, że jest ona naturalnym środowiskiem do wszechstronnego rozwoju osoby. Człowiek żyjący w zintegrowanej rodzinie jest wolny, odporny na wpływy zewnętrzne, krytyczny w stosunku do świata oraz gotowy do przewycięzania postaw egoistycznych, a jednocześnie zdolny do empatii. Natomiast człowiek pozbawiony rodziny jest słabszy, często niedojrzały emocjonalnie i podatny na wszelkiego rodzaju manipulacje. Stąd troska Kościoła o rodzinę, a w konsekwencji także o tworzenie i rozwój zrzeszeń rodzin.

Kościół, rozumiany jako Wspólnota, jest dobrą przestrzenią dla powstawania wspólnot rodzin oraz posiada spore doświadczenie w tej materii¹⁶. Istnieje niewiele świeckich grup nastawionych na odnowę życia rodzinnego. Powstają one raczej w sytuacjach patologicznych lub kryzysowych i stanowią wsparcie dla rodzin rozbitych, dotkniętych chorobą alkoholową i różnymi innymi nałogami lub są pomocą dla ofiar przemocy w rodzinie. W takich grupach często są prowadzone specjalistyczne terapie rodzinne, które zmierzają przede wszystkim do rozwiązania konkretnych problemów. Taka działalność jest niezwykle ważna, ale nie wyczerpuje wszystkich możliwości troski o rodzinę, która powinna koncentrować się na umacnianiu rodzin oraz na profilaktyce zagrożeń.

Papież Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio* stwierdził, że zadaniem zrzeszeń rodzin jest „rozbudzanie w wiernych żywego

¹⁶ Zob. Błyszczyc. *Katolickie ruchy na rzecz rodziny* s. 501-506; Jankowski. *Ruchy prorodzinne w Polsce* s. 111-130.

poczucia solidarności, ułatwienie prowadzenia życia inspirowanego Ewangelią i wiarą Kościoła, kształtowanie sumień według chrześcijańskich wartości, a nie według opinii publicznej, zachęcanie do dzieł wzajemnej miłości oraz miłości do innych w duchu otwarcia, który sprawia, że rodzina chrześcijańska staje się prawdziwym źródłem światła i zdrowym zaczynem dla innych rodzin” (FC 72). Zrzeszenia rodzin są jednym z najbardziej znamiennych znaków współczesnej odnowy Kościoła katolickiego. Za ks. prof. Bronisławem Mierzwińskim można je określić jako „szczytowe formy duszpasterstwa rodzin”¹⁷.

Specjaliści zajmujący się rodziną podkreślają, że pod wpływem zrzeszeń rodzin zachodzą pozytywne zmiany w wielu wymiarach. Między małżonkami następuje wzrost wzajemnej jedności, pogłębienie miłości oraz dowartościowanie kobiety. W stosunkach między rodzicami a dziećmi zauważa się u ojca i matki lepsze zrozumienie psychiki swoich dzieci i ich problemów, serdeczniejszy kontakt z nimi i prowadzenie z nimi formacji religijnej. Między rodzinami w grupie dochodzi do tworzenia wspólnoty wiary i miłości. Poza tym między rodzinami a sąsiedztwem zaczyna rozwijać się otwarta postawa, chętne okazywanie pomocy oraz tworzenie środowiska chrześcijańskiego. Natomiast w parafii wspólnoty te stają się zaczynem odnowy religijnej, same często uczestniczą w duszpasterstwie rodzin oraz pomagają duchownym w dziele ewangelizacji¹⁸.

Każda ze wspólnot powstała ze względu na jakąś konkretną potrzebę, odczuwaną przez grupę małżeństw. Odpowiedź na tę potrzebę stała się rysem charakterystycznym danego ruchu. Ten element mógł ulec modyfikacji, ale zasadniczo stanowi charyzmat konkretnej wspólnoty rodzin. Na całość kształt jednak tej duchowości – którą można nazwać duchowością małżeńską i rodzinną o nastawieniu wspólnotowym i apostołskim – składają się liczne elementy. Niektóre z nich występują we wszystkich zrzeszeniach rodzin: regularne spotkania (przynajmniej raz w miesiącu), najczęściej w domu jednej z rodzin; praktykowanie modlitwy rodzinnej, małżeńskiej i indywidualnej; rozważanie Pisma Świętego i troska o wspólną Eucharystię; systematyczny dialog małżeński; konferencje formacyjne oraz różnego rodzaju rekolekcje i dni skupienia dla rodzin.

Zrzeszenia składają się z kilku rodzin, spotykają się w przyjaznej i braterskiej atmosferze, pogłębiają duchowość małżeńską i rodzinną, a ich celem

¹⁷ Mierzwiński. *Elementy teologii praktycznej* s. 244-245.

¹⁸ Tamże s. 247-248; Bieliń. *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce* s. 280-281.

jest uświęcenie się przez realizację powołania rodzinnego¹⁹. Niektóre zrzeszenia akcentują wspólne aktywne spędzanie wolnego czasu jako formę odnowy życia rodzinnego²⁰.

Cenną metodą pracy w zrzeszeniach rodzin jest dialog małżeński. Szczególnie jest on praktykowany przez małżeństwa i rodziny zaangażowane w międzynarodowym ruchu Equipes Notre Dame oraz w Spotkaniach Małżeńskich i Kościele Domowym. Jest to rozmowa przeprowadzona w atmosferze wyciszenia i z poczuciem obecności Boga w celu usunięcia wszystkiego, co zagraża jedności małżeńskiej. W aspekcie pozytywnym ma ona na celu umocnienie więzi małżeńskiej i zbudowanie Kościoła domowego. Jest to metoda, która daje pierwszeństwo słuchaniu przed mówieniem. Nigdy nie powinna mieć charakteru konfrontacyjnego, a małżonkowie powinni unikać oceniania i oskarżania siebie nawzajem. Dialog małżeński praktykowany regularnie, najczęściej raz w miesiącu, powoduje pozytywne zmiany w życiu rodzinnym²¹.

Jedną ze sprawdzonych form formacji rodzin są spotkania w małych grupach. W praktyce przybierają one najczęściej postać kręgu małżeńskiego lub rodzinnego. Kręgi takie nie wywodzą się z żadnego istniejącego zrzeszenia, z czasem jednak mogą przeobrazić się w konkretną wspólnotę. Składają się one z trzech do sześciu par małżeńskich i najczęściej spotykają się raz w miesiącu po kolei w domach rodzinnych uczestników. Eklezjalność takich spotkań zapewnia obecność kapłana, którego głównym zadaniem jest troska o formację religijną uczestników²².

Drugą formą formacji rodzin są tzw. parafialne spotkania rodzin. Forma ta jest skierowana do większej liczby rodzin (10-30 małżeństw), zwłaszcza tych, których związek z parafią ogranicza się do spełniania praktyk obowiązkowych lub nawet w tym zakresie jest okazjonalny. Spotkania takie mogą odbywać się raz w miesiącu lub rzadziej, ale z zachowaniem regularności. W niektórych parafiach spotkania rodzin przybierają formę dnia skupienia, w czasie którego jest czas na katechezę, modlitwę, a nawet wspólne świętowanie. Zaletą tej formy jest stopniowe wprowadzanie rodzin w życie Ko-

¹⁹ B i e l e ń. *Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce* s. 280.

²⁰ Jako przykład można wskazać Stowarzyszenie Odnowa Rodzin, które zrodziło się w kręgach katolickiej odnowy charyzmatycznej i oficjalnie zostało powołane do istnienia 4 stycznia 2004 r. w Białymstoku. Tworzą je osoby należące do różnych ruchów i stowarzyszeń katolickich oraz osoby niezrzeszone wcześniej. Zob. <http://www.odnowarodzin.pl>

²¹ Por. *Dialog małżeński. Materiały opracowane przez Centralną Diakonię Domowego Kościoła*. Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie 1999.

²² K a m i ń s k i. *Zadania duszpasterstwa rodzin* s. 204-205.

ścioła oraz zachęcanie do tworzenia nowych lub wstępowania do już funkcjonujących zrzeseń rodzin²³.

W funkcjonowaniu zrzeseń rodzin mogą również wystąpić problemy. W większości pokrywają się one z niebezpieczeństwami grożącymi wszystkim zrzeseńcom religijnym. Można jednak zasygnalizować najważniejsze z nich. Niektóre wspólnoty pragną szukać egzystencji poza Kościołem instytucjonalnym, co często prowadzi do przejścia w sektę. Negatywnym zjawiskiem jest niezdrowa rywalizacja między poszczególnymi wspólnotami, często prowadząca do deprecjonowania odmiennych form zrzeseń rodzin. Wspólnoty zapominają, że są względem siebie komplementarne i tylko razem mogą budować Kościół jako Wspólnotę. Dużym zagrożeniem jest również hermetyczność i ekskluzywizm zrzeseń²⁴.

Rodziny mają prawo do tworzenia i wstępowania do zrzeseń, co nie jest przywilejem czy ustępstwem ze strony hierarchii, ale wypływa z sakramentu chrztu świętego i jest potwierdzone i umocnione przez inne sakramenty, także sakrament małżeństwa (por. DA 19; ChL 29; KPK kan. 215). Jest to zatem wolność zrzeczania się uznana i zagwarantowana przez hierarchię kościelną, ale rodziny mogą z niej korzystać tylko w komunii Kościoła z zachowaniem wszystkich kryteriów eklezjalności (zob. ChL 30)²⁵.

3. AKTUALNY STAN ZRZESZEŃ RODZIN KATOLICKICH W POLSCE

Do 1989 r. panował w Polsce system komunistyczny, który zwalczał wszelkie formy zrzeseń związanych z Kościołem katolickim. Dopuszczał istnienie organizacji, ale tylko takich, które promowały tzw. ideały socjalistyczne. Dlatego zrzeczenia rodzin, choć istniały w Polsce, napotykały na wiele trudności ze strony władz²⁶. Rodziny zaangażowane we wspólnoty katolickie były inwigilowane i szykanowane. Dlatego też wspólnoty rodzinne w znacznej mierze zaczęły powstawać i z powodzeniem rozwijać się dopiero po przemianach ustrojowych.

²³ Tamże s. 205.

²⁴ M i e r z w i ń s k i. *Wspólnoty rodzin – znakiem czasu* s. 231.

²⁵ Zob. R. K a m i ń s k i. *Zrzeczenia religijne a parafia*. W: *W prostocie prawdy, w pokorze miłości. Studia i materiały dedykowane ks. prof. dr hab. Janowi Walowi*. Red. T. Borutka, A. Baczyński, M. Ostrowski. Kraków: PAT 2008 s. 282-286.

²⁶ Jako przykład można wskazać Kościół Domowy, rodzinną gałąź Ruchu Światło-Życie, który działa w Polsce od 1973 r.

Po 1989 r. powstała w Polsce duża liczba ruchów, stowarzyszeń i wspólnot rodzinnych, które prowadzą aktywną pracę formacyjną. Trudno podać dokładnie ich liczbę, ponieważ w dużej mierze zależy to od przyjętych kryteriów klasyfikacji. Sporo zrzeszeń, mimo że nie są wprost wspólnotami rodzin, to w swoim programie mają elementy formacji rodzin, stąd trudności z wyliczeniem wszystkich grup odnowy życia rodzinnego. Poza tym istnieją także nieformalne grupy zrzeszające rodziny. Przyjmuje się, że wszystkich zrzeszeń, które w jakiś sposób dotyczą rodziny, jest w Polsce ponad 130²⁷.

Klasyfikacja zrzeszeń rodzinnych zależy od przyjętego kryterium podziału²⁸. Można wśród nich wyróżnić cztery zasadnicze grupy: 1) zrzeszenia mające trwały dorobek i doświadczenie pracy, np. Rodzina Rodzin, Kościół Domy, Spotkania Mażeńskie, Przymierze Rodzin²⁹; 2) zrzeszenia ściśle współpracujące ze wspólnotami zakonnymi, np. Rodziny Urszulińskie oraz Rodziny Szentszackie; 3) ruchy obrony życia – bardzo liczne w Polsce³⁰; 4) stowarzyszenia, np. Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, Wspólnota Przymierza Rodzin „Mamre” oraz Stowarzyszenie Odnowa Rodzin. Ważne miejsce zajmuje Polska Federacja Stowarzyszeń Rodzin Katolickich (skupia około 30 zrzeszeń pro-rodzinnych) oraz Polska Federacja Ruchów Obrony Życia (skupia około 100 pomniejszych organizacji)³¹. Poza tym jest wiele wspólnot, które w swoim

²⁷ Por. K a m i ń s k i. *Zadania duszpasterstwa rodzin* s. 202.

²⁸ E. Fischer przedstawił podział oparty na kryterium głównego celu, jaki stawia sobie dana grupa: 1) grupy o charakterze religijno-ascetycznym, 2) grupy związane z Akcją Katolicką, 3) wspólnoty o charakterze kulturalno-wychowawczym, 4) wolne grupy o przeróżnych celach. Zob. E. F i s c h e r. *Familienrunden und ihre Spiritualität*. W: *Ehe und Familie im Aufbau der Pfarrgemeinde*. Wien 1965 s. 120-135. J. Skudro proponuje podział ze względu na miejsce powstania: 1) grupy rodzinne założone w Polsce, 2) powstałe za granicą. Wydaje się jednak, że wszystkie przedstawione podziały nie są wystarczająco ostre i wyczerpujące, głównie z tego powodu, że rzeczywistość zrzeszeń rodzin jest tak dynamiczna i zmienna, że wymyka się klasyfikacji.

²⁹ Do tej grupy zaliczano również Ruch Rodzin Nazaretańskich (RRN), jednak nieprawidłowości w działaniu RRN w archidiecezji warszawskiej spowodowały powołanie komisji teologicznej, która wnikliwie przebadła materiały formacyjne oraz praktykę RRN. Stwierdzono m.in., że RRN nie tylko nie jest zrzeszeniem rodzinnym, ale również może prowadzić do zakwestionowania roli małżeństwa i rodziny przez przesadne akcentowanie indywidualizmu i deprecjonowanie wszelkich więzów ludzkich. Abp K. Nycz, metropolita warszawski, zarządził ponowne zdefiniowanie charyzmatu, celów i zasad RRN, a także zredagowanie nowych statutów. Zob. Kuria Metropolitalna Warszawska. Komunikat dotyczący Ruchu Rodzin Nazaretańskich z 29 I 2009. W: http://www.archidiecezja.warszawa.pl/upload/binaries/dokumenty/dekret_rrn.pdf (24 maja 2009 r.).

³⁰ Zob. *Polska Federacja Ruchów Obrony Życia*. W: *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele* s. 279-280.

³¹ M. P r z e c i s z o w s k i. *Nowe ruchy apostołskie*. „Biuletyn KAI”. Wydanie specjalne. 1998 s. 44-45.

programie formacyjnym wyraźnie promują zdrowy obraz rodziny, np. Droga Neokatechumenalna, Ruch Focolari lub Ruch Czystych Serc. Wszystkie one mają sporo elementów rodzinnych i niewątpliwie przyczyniają się do promocji rodziny chrześcijańskiej oraz pomagają w odnowie życia rodzinnego.

Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin zachęca, aby w parafiach istniało przynajmniej kilka zrzeseń, w których rodziny mogłyby pogłębić własną wiarę i szukać pomocy w rozwiązywaniu problemów³². Dokument poleca również, aby w każdej parafii działało Stowarzyszenie Rodzin Katolickich, które kładzie duży nacisk na potrzebę pogłębienia formacji i apostołatu. Zadaniem księży asystentów, zarówno na szczeblu diecezjalnym jak i parafialnym, jest troska o osoby zrzeszone w grupie³³. *Dyrektorium* zachęca także rodziny katolickie do zaangażowania się w struktury Akcji Katolickiej, aby tam „pogłębić swoje życie religijne, brać udział w zorganizowanym życiu laikatu w Kościele i przyczyniać się do rozwoju dobra wspólnego w parafii, w Ojczyźnie i w Kościele”³⁴.

*

W dobie kryzysu tradycyjnego modelu rodziny zrzeseń rodzinne są niezwykle potrzebne i zasługują na większą troskę Kościoła³⁵. Tym bardziej, że często spośród członków tych zrzeseń rekrutują się pracownicy duszpasterstwa rodzin. Każda z takich grup wypracowała w jakimś zakresie oryginalny i całościowy program permanentnej formacji rodziny, którego elementy powinny być wykorzystane w organizacji i pracy różnego rodzaju poradni rodzinnych.

Powstawanie zrzeseń rodzin katolickich jest dla Kościoła w Polsce darem i zadaniem. Darem, ponieważ ożywia diecezje, parafie i rodziny chrześcijańskie, pogłębia świadomość religijną, tworzy środowiska chrześcijańskie, a przez to wpływa na kształt życia społecznego. Jest również zadaniem, ponieważ przynagla Kościół w Polsce do większej aktywności pastoralnej, szczególnie w wymiarze duszpasterstwa rodzin, dowartościowuje powołanie małżeńskie i rodzinne, a także nieustannie zadziwia swoją różnorodnością i żywotnością.

³² Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* nr 56-82. Warszawa: Fundacja *Vita Familiae* 2003.

³³ Tamże nr 81.

³⁴ Tamże nr 82.

³⁵ W. Śmigiel. *Nowe ruchy eklezjalne w Polsce. Czy nadeszła „wiosna Kościoła”?* W: *Recepcja Soboru. Niektóre wyzwania wobec życia i działania Kościoła 40 lat po Soborze Watykańskim II*. Red. K. Półtorak. Szczecin: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Szczecińskiego 2007 s. 169-170.

BIBLIOGRAFIA

- Bieleń R.: Duszpasterstwo rodzin we współczesnej Polsce. Uwarunkowania – zadania – prognozy. Lublin: RW KUL 2001.
- Błaszczak J.: Katolickie ruchy na rzecz rodziny. W: Komisja Episkopatu Polski. Program duszpasterski na rok 1993/94. Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice: Księgarnia św. Jacka 1993 s. 501-506.
- Grzybowski J.: Małżeńskie drogowskazy. Kraków: Wydawnictwo M 2009.
- Jankowski W.: Ruchy prorodzinne w Polsce. „Studia nad Rodziną” 7:2003 nr 1 s. 111-130;
- Kamiński J.: Zadania duszpasterstwa rodzin w świetle adhortacji apostolskiej „Familiaris consortio” i dokumentów Kościoła w Polsce. Studium z duszpasterstwa rodzin. Lublin 2009 (mps – Biblioteka KUL).
- Mierzwiński B.: Wspólnoty rodzin – znakiem czasu. „Ateneum Kapłańskie” 87:1995 z. 2 s. 227-241.
- Ostrowski M.: Ruch Domowego Kościoła. W: Leksykon teologii pastoralnej. Red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski. Lublin: TN KUL 2006 s. 755-756.
- Sawicka S.: Troska o świętość życia rodzinnego we Wspólnocie Przymierze Rodzin MAMRE. Częstochowa: Regina Poloniae 2006.
- Śmigiel W.: Ruchy, stowarzyszenia, wspólnoty i grupy wspierające rodzinę jako Kościół domowy. Red. A. Tomkiewicz, W. Wieczorek. Lublin: Wydawnictwo KUL 2010 s. 453-464.
- Wawrzykiewicz S.: Małżeństwo drogą świętości. Duchowość małżeńska w doświadczeniu Equipes Notre-Dame. Kraków: Dehon 2005

ASSOCIATIONS OF CATHOLIC FAMILIES IN POLAND

Summary

The very family is a home church, but it should belong to a larger group in case it needs multi-dimensional aid. The present article presents the founding ideas, unique character and the current condition of family associations in Poland. Such groups are initiated by the families themselves or members of the hierarchy. Yet, they are always a gift of the Holy Spirit, who thus grants them support and the charisma of renewal. Family experts stress that under the influence of family associations positive changes on many planes are taking place, both in the family and in its relationship with the world. It is hard to estimate the number of family associations in Poland as some of them are of informal character, while others are not focused on the family but they have many family elements in their formation programme. Roughly speaking, there are about 130 associations of families or pro-family groups in Poland. The establishment and care of family associations is a significant task of family pastoral care in Poland.

Translated by Tomasz Palkowski

Słowa kluczowe: rodzina, formacja rodziny, zrzeszenia rodzin, wspólnoty rodzin, grupy odnowy życia rodzinnego, Kościół domowy, dialog małżeński.

Key words: family, family formation, family associations, communities of families, family life renewal groups, home Church, marital dialogue.